

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-70>

УДК 330:332

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

FINANCIAL ASPECTS OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Тимоць Мирослава Василівнакандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9369-490X>**Стахів Григорій Іванович**аспірант,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5362-7494>**Tymots Myroslava, Stakhiv Hryhorii**
King Danylo University

В статті проаналізовано сучасний стан залучення іноземних інвестицій, а також їх динаміку за останніх двадцять років. Обґрунтовано причини, які мали негативний вплив на обсяги залучених капіталовкладень. Серед ключових факторів, які негативно впливають на процес іноземного інвестування виокремлено воєнні дії на території України, високий рівень інфляції, нестабільність фінансової системи та податкової системи. Досліджено розподіл прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності, а також в регіональному розрізі. Встановлено, що за галузеву привабливістю нині пріоритетними сферами для інвестування є промисловість, сільське і лісове господарство, а також оптова та роздрібна торгівля. Значна увага зосереджена на змінах в структурі та обсягах прямих іноземних інвестицій, зумовлених введенням воєнного стану в Україні. Окреслено перспективи інвестиційної діяльності.

Ключові слова: іноземні інвестиції, капіталовкладення, інвестиційний клімат.

Relevance of the article: investment activity plays a key role in the development of any country and during martial law, it requires even more attention and becomes a priority strategic task for the normal functioning of the state economy. Unfavorable investment climate in Ukraine requires the creation of favorable conditions for investors, which allowed to increase the inflow of foreign investment immediately after the end of the war. The purpose of the article: to analyze the current state of attracting foreign investment in the conditions of martial law, to investigate their dynamics and structure. Research methods: when writing a scientific work, general scientific methods of research were performed, namely the method of scientific knowledge, the method of horizontal and vertical analysis. Obtained results: the article analyzes the current state of foreign investment attraction and also their dynamics over the past 20 years. According to the results of the analysis. it was established that over the 5 years only in 2021 the most positive dynamics of accumulated foreign instruments in the national economy can be observed. However, Ukraine still has not reached the volume of foreign investments that were before the start of military aggression. Reasons that had a negative impact on the volume of involved capital investments are substantiated. Among the key factors that negatively affect the process of foreign investment, military actions on the territory of Ukraine, high inflation, instability of the financial system and the tax system are singled out. The distribution of direct foreign investment in Ukraine by types of economic activity, as well as regionally, was studied. It has been established that industry, agriculture and forestry, as well as wholesale and retail trade, are currently the priority areas for investment in terms of industry attractiveness. Practical integrity: considerable attention is focused on changes in the structure and volume of direct foreign investment caused by the introduction of martial law in Ukraine.

Keywords: foreign investment, investment, investment climate.

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність відіграє ключову роль у розвитку будь-якої країни, а під час воєнного стану – вимагає ще більшої уваги та стає пріоритетним стратегічним завданням для нормального функціонування економіки держави. Саме зараз, національна економіка нашої країни, знаходиться у стані поглиблення кризових явищ. Неприятливий інвестиційний клімат в Україні потребує створення сприятливих умов для інвесторів, які б дозволили збільшити притік іноземних інвестицій одразу після завершення війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем залучення іноземних інвестицій в національну економіку присвячена велика кількість наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема, М. Д. Лесечко, А. О. Черемис, О. М. Черемис аналізували особливості інвестиційного клімату в Україні та його вплив на інвестиційні процеси [1]. Вплив інвестицій на інноваційні процеси в країні розглянуто в працях Н. І. Шевченко, Є. О. Колеснік та ін. [2]. В наукових доробках зазначених науковців проаналізовано різні підходи до вирішення проблеми залучення іноземного інвестування для розвитку національної економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В той же час, введення воєнного стану в Україні внесло свої корективи в процеси залучення іноземного капіталу, що зумовлює потребу додаткового дослідження зазначеної проблематики.

Постановка завдання. Проаналізувати сучасний стан залучення іноземних інвестицій в умовах воєнного стану, дослідити їх динаміку та структуру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прямі іноземні інвестиції – це довгострокові вкладення в економіку країни нерезидентами, певних активів чи ресурсів [3]. Ці капіталовкладення допомагають розвиватися країні, реалізовувати великі проекти, використовувати новітні технології тощо. Відколи Україна здобула незалежність у 1991 р., до її економіки почали надходити інвестиції.

Обсяги накопичених прямих іноземних інвестицій – один із ключових показників, який показує залученість країн у світовий ринок і розвиток її зовнішньоекономічних зв'язків. Дослідження тенденції останніх років, показали, що залучення прямих іноземних інвестицій є досить незначними.

В таблиці 1 наведені дані про обсяги

інвестиційної діяльності України за останні 20 років [4].

Аналізуючи обсяги прямих іноземних інвестицій за 2002–2022 р.р. спостерігаємо суттєве зменшення їх обсягу на суму 6097 млн. дол. у 2009 р., що пов'язано з глобальною економічною кризою. З 2010 р. відслідковується часткове покращення ситуації завдяки новим надходженням. Проте, починаючи з 2013 р. по 2015 р., відбувається стрімке падіння обсягу залучення інвестицій через військовий конфлікт на території України. До 2020 р. прослідковуються часті коливання обсягу прямих іноземних інвестицій і в цьому ж році, у зв'язку з пандемією COVID-19 знову ж показники стають від'ємними, а в 2022 р. через війну в Україні обсяги інвестицій складають тільки 190 млн. дол.

За останні 5 років лише у 2021 році прослідковується найбільш позитивна динаміка накопичених іноземних вкладень в національну економіку, проте Україна досі не досягла значень за обсягом іноземних інвестицій, які були перед початком військової агресії.

Згідно даних статистики Національного банку України основними інвесторами для України в період з 2016–2020 рр., були: Кіпр – 6218,7 млн. дол. США (42,32% від загального обсягу інвестицій з України), Латвія – 355,8 млн. дол. США (2,42%), Віргінські Острови – 212,2 млн. дол. США (1,44%), Угорщина – 69,8 млн. дол. США (0,48%), Нідерланди – 49,9 млн. дол. США (0,34%), Швейцарія – 41,7 млн. дол. США (0,28%), Республіка Молдова – 32,6 млн. дол. США (0,22%), Німеччина – 14,5 млн. дол. США (0,09%) та інші країни – 7083,3 млн. дол. США (48,21%) [5].

Обсяг прямих іноземних інвестицій за 2016 – 2020 рр., становив 235 456,4 млн. дол. США (без урахування тимчасово окупованої території АРК, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції). В 2016 р. сума залучених іноземних інвестицій становила 45 195,3 млн. дол. США., у 2017 р. – 45 179,2 млн. дол. США, що на 0,04% менше, ніж у 2016 р. (або на 16,1 млн. дол. США); у 2018 р. обсяг інвестиції зменшився на 1 170,4 млн. дол. США порівняно з 2017 р. і становив 97,41%. У 2019 р., можемо спостерігати найбільші обсяги залучення іноземного капіталу до української економіки в сумі 51 386,6 млн. дол. США. (або на 16,8% більше). Проте вже у 2020 року темп зниження іноземних інвестицій в країну склав 96,69% порівняно до попереднього року.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україні за 2002–2022 рр. (млн. дол. США)

Роки	Прямі іноземні інвестиції в Україну		Прямі іноземні інвестиції з України		Сальдо	
	млн. дол.	приріст / падіння за рік	млн. дол.	приріст / падіння за рік	млн. дол.	приріст / падіння за рік, %
2002	693		-5		+698	
2003	1424	731	13	18	+1411	102,1
2004	1715	291	4	-9	+1711	21,3
2005	7808	6093	275	271	+7533	340,3
2006	5604	-2204	-133	-408	+5737	-23,8
2007	9891	4287	673	806	+9218	60,7
2008	10913	1022	1010	337	+9903	7,4
2009	4816	-6097	162	-848	+4654	-53,0
2010	6495	1679	736	574	+5759	23,7
2011	7207	712	192	-544	+7015	21,8
2012	8401	1194	1206	1014	+7195	2,6
2013	4499	-3902	420	-786	+4079	-43,3
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92,7
2015	-458	-868	-51	-162	-407	-236,1
2016	3810	4268	16	67	+3794	-1032,2
2017	3692	-118	8	-8	+3684	-2,9
2018	4455	763	-5	-13	+4460	21,1
2019	5860	1405	648	653	+5212	16,9
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118,2
2021	6687	7555	-198	-280	+6885	-824,7
2022	190	-6497	159	357	+31	-99,5

В таблиці 2 наведені дані про розподіл інвестицій України по секторах економічної діяльності.

Дані, наведені в табл. 2 засвідчують, що впродовж 2019–2021 рр. лідером з іноземних інвестицій є промисловість, яка становить 35,9% усіх залучених іноземних інвестицій. Другим найпопулярнішим напрямом вкладення закордонних інвестицій є переробна промисловість – 16,6%, третім – добувна промисловість і розроблення кар'єрів, яка становить 15,4%. Далі сільське господарство – 10%, оптова та роздрібна торгівля – 5,8%, фінансова та страхова діяльність – 5,7%, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 3,9%, операції з нерухомим майном – 3,1%. Менш привабливими для інвесторів є такі

галузі як транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 1,5%, будівництво – 0,7%, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 0,7%, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 0,3%, тимчасове розміщення й організація харчування – 0,3%, водопостачання; каналізація, поводження з відходами – 0,1%, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок – 0,1%.

З метою глибшого розуміння сучасного стану залучення іноземних інвестицій проаналізуємо їх динаміку і в розрізі регіонів України. Впродовж 2019–2021 рр., найбільше інвестицій було залучено в м. Київ – у 2019 році, сума коштів складала 3630,1 млн. дол. США або 60,33% усіх іноземних інвестицій в Україну. В 2020 р. столиця отримала 568,8 млн. дол. США,

Таблиця 2

**Розподіл прямих іноземних інвестицій в Україну
за видами економічної діяльності (млн. дол. США)**

ПРЯМІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНУ	2019	2020	2021
	6017,4	-36	7 320,0
сільське, лісове та рибне господарство	38	224,6	1 127,8
промисловість	2480,2	-851,1	4 039,5
добувна промисловість	1150,6	33,5	1 730,5
переробна промисловість	829	-984,9	1 867,7
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	499,1	97,6	435,6
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,5	2,7	5,7
будівництво	125,2	-119	74,1
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	862,9	-48,4	656,7
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	345,6	26,9	165,9
тимчасове розміщування й організація харчування	48,7	-46,9	38,3
інформація та телекомунікації	-67,6	373,8	-2,1
фінансова та страхова діяльність	1172,0	226	644,6
операції з нерухомим майном	494,1	-157,5	347,3
професійна, наукова та технічна діяльність	468,3	79,2	-37,8
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	51,9	174,7	78,9
освіта	-3,6	-0,4	1,1
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	36,7	7,8	29,8
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-30,1	-3,3	8,9

а 2021 р. – 1545,4 млн. дол. США. Провідними галузями економіки в залученні капіталу є оптова та роздрібна торгівля, операції з нерухомим майном, фінансова та страхова діяльність.

Одним з лідерів є Придніпровський район. В 2021р. сюди було вкладено 2163,5 млн. дол. США, що порівняно з 2019 р. у 4 більше. До складу Придніпровського району належать: Дніпропетровська область – 1640,8 млн. дол. США та Запорізька область – 522,7 млн. дол. США. Популярні тут такі галузі економіки: промисловість, оптова та роздрібна торгівля та операції з нерухомим майном.

В Північно-Східний район, до якого входять Сумська, Харківська та Полтавська області стабільно поступають інвестиції з суттєвою перевагою в Полтавську область. Сумарно за три роки, в неї було вкладено 1783 млн. дол. США із можливих 2041,5 млн. дол. США, що

припадає на загалом на Північно-Східний район. Для цього району є характерним металообробка, машинобудування та сільське господарство.

Столичний район у 2019 та 2021 роках показав також досить високі результати, що дорівнюють 11,08% та відповідно 8,67% усіх залучених інвестицій. Провідними міжгалузевими комплексами у районі є будівельний, транспортний, хіміко-індустріальний, паливно-енергетичний, агропромисловий, лісовиробничий, машинобудівний.

Причорноморський район найбільше отримав інвестицій у 2019 р. – 496,6 млн. дол. США (або 8,25% всіх коштів), які розподілено між областями: Херсонською – 3,06%, Миколаївською – 2,87% та Одеською – 2,32%. Ключову роль району займає легка промисловість, зокрема текстильна, швейна, трикотажна, хутрова та, шкіряно-взуттєва.

Карпатський район був найбільш прибутковим у 2021 році – 7,02% від загального обсягу закордонних інвестицій, з яких Івано-Франківська область складає – 4,58%. Тут переважають матеріаломісткі та енергоємні галузі: лісохімічна та деревообробна, гірничо-хімічна, фармацевтична, машинобудування.

Найменш привабливими для інвесторів є Подільський (4,64%), Центральний (4,48%), Донецький (4,12%) та Північно-Західний (2,51%) райони [6, с. 201].

На жаль, повномасштабна війна стала новим негативним фактором для інвестиційного розвитку. Зменшення інвестиційної привабливості нашої держави відображається суттєвим падінням Індексу інвестиційної привабливості. На початок минулого року (2022 р.) інтегральний показник зменшився до величини 2,17 бала (із 5-ти можливих), що є найменшим з 2013р. Проте вже в другій половині поточного року, він дещо відновився та становить 2,48 бала, що дорівнює значенню під час пандемії COVID-19.

За даними Міністерства фінансів у I кварталі 2022 р. спостерігалось суттєво скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій. Проте, починаючи з II кварталу світ поступово почав допомагати Україні та вкладати певні ресурси в її економіку. Цього кварталу до держави надійшло 260 млн. дол. США, а III кв. – 400 млн. дол. США.

Як повідомляє Національний банк України – “підприємства, що залучають іноземні інвестиції, песимістично налаштовані щодо збільшення їх обсягів у наступні 12 місяців: баланс відповідей – “мінус” 1.4% (у II кварталі 2022 року – 0.7%). Водночас підприємства транспорту та зв'язку, а також енерго- та водопостачання очікують збільшення обсягів іноземних інвестицій. Частка респондентів, які в наступні 12 місяців планують залучати іноземні інвестиції, становить 22.2% порівняно з 24.1% у попередньому опитуванні” [5].

За даними Європейської Бізнес Асоціації, війна в Україні займає перше місце серед

чинників негативного впливу на інвестиційний клімат, друге місце посідають атаки на українську енергосистему, а третє – корупція. Серед небагатьох позитивних зрушень, які підвищують інвестиційні можливості є надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, скасування мит і квот на український експорт. “Попри війну, 99% компаній Асоціації планують продовжувати працювати на ринку України у 2023 році, а 63% збираються інвестувати в Україну навіть у воєнний час. Водночас тільки 17% вважають, що новим інвесторам буде вигідно заходити в Україну” – опубліковано на сайті Європейської Бізнес Асоціації [7]. На 2023 рік прогнозують інвестиції в аграрну сферу, енергетику, ІТ, будівництво, фармацевтику, FMCG, нерухомість та інше. Крім того, задля покращення ситуації, у липні минулого року на конференції в Лугано було представлено потужний план, економічну стратегію відновлення країни. Реалізація плану розрахована на 10 років та вже отримала позитивні оцінки і підтримку від міжнародних партнерів.

Висновки. Аналіз сучасного стану іноземного інвестування в національну економіку засвідчує доволі низькі обсяги прямих іноземних інвестицій. Серед ключових факторів, які негативно впливають на процес іноземного інвестування є: воєнні дії на території України, високий рівень інфляції, нестабільність фінансової системи та податкової системи.

За галузевою привабливістю нині в Україні пріоритетними сферами для інвестування є промисловість, сільське і лісове господарство, а також оптова та роздрібна торгівля.

Питання інвестицій залишається ключовим стратегічним пріоритетом державної інвестиційної політики. Очевидно, що після завершення війни суттєво зміниться пріоритетність капіталовкладень як в розрізі видів економічної діяльності, так і в регіональному розрізі. Для цього Україні необхідно розробити довгострокову програму залучення іноземного капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лесечко М. Д., Чемерис А. О. та ін. Інвестиційний клімат: теорія і практика. Українська академія держ. управл. при президентові України. Львів : ЛФ УАДУ, 2001. 166 с.
2. Шевченко Н. І., Колеснік Є. О., Сіліна І. С. Вітчизняний та зарубіжний досвід інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 78–84.
3. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 07.02.2023).
4. Прямі іноземні інвестиції в Україну. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2022/> (дата звернення: 09.02.2023).

5. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 08.02.2023).
6. Пурій Г. М. Сучасний стан та основні тенденції залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2020. Вип. 44. С. 199–203.
7. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua> (дата звернення: 18.02.2023).

REFERENCES:

1. Lesechko, M. D., Chemerys A. O. (2001). *Investycyjni klimat: teorija i praktyka*. Lviv. Ukrainska akademija derzhavnogo upravlinnia. [in Ukrainian]
2. Shevchenko, N. I., Kolesnik E. O., and Silina, I. C. (2018) *Vitchyznyany ta zarubizhnyy dosvid innovatsiynoyi diyal'nosti sub"yektiv hospodaryuvannya*. [Domestic and foreign experience of innovative activity of business entities]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. Ukraine.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "About investment activity", Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (accessed 07 February 2023). [in Ukrainian]
4. Minfin. (2023). *Priami inozemni investytsii v Ukrainu* [Direct foreign investments in Ukraine]. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (accessed 09 February 2023). [in Ukrainian]
5. National Bank of Ukraine (2023). Retrieved from <https://bank.gov.ua/> (accessed 08 February 2023). [in Ukrainian]
6. Puriy, N (2020). *Suchasniy stan ta osnovni tendenciyi zaluchennya pryamyh inozemnyh investutsij v ekonomiky Ukrainu*. *Groshi, finansu i kredyt*. 44, 199–203. [in Ukrainian]
7. European Business Association. Retrieved from <https://eba.com.ua> (accessed 18 February 2023). [in Ukrainian]